

A magyarországi szlovénok körében végzett helynévkutatás eddig csupán néhány előzménnyel büszkélkedhetett, hiszen mindössze néhány tudományos igényű munkát találunk, amelyek között alig van magyar nyelvű.¹ Mindezek tükrében igen örömtelinek számít a Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia Anton Metlik Földrajztudományi Intézetének gondozásában megjelent kötet, amelynek címe magyarul: 'A szlovén Rábavidék földrajzi nevei'. A 205 oldalas kiadvány a fent nevezett intézet, illetve a szlovén akadémia Fran Ramovš Szlovén Nyelvtudományi Intézetének együttműködése keretében jött létre, utóbbi intézet természetesen a nyelvtudományi szakmai háttérrel szolgáltatta a geográfus kollégák számára.

A kötet 13 nagyobb fejezetből áll, melyek révén a vizsgált terület szlovén helynevei bemutatása mellett bizonyos mértékig általában véve a szlovén névkutatás sajátosságairól, eredményeiről is képet alkothatunk.

Az első fejezetben (13–17) a jelenlegi kötet keletkezésének körülményeiről olvashatunk, s megtudjuk, hogy a *Mikrotoponimi v Porabju* 'A Rábavidék mikrotoponímiája' nevű projekt keretében készült. A második fejezetben (17–18) a projekt kutatási metodológiáját ismertetik, eszerint előbb a történeti források feldolgozása készült el, majd ezt követte a terepmunka, igaz utóbbi csupán a mikrotoponímiára korlátozódott, a házneveket figyelmen kívül hagyta. A gyűjtés során hangfelvételek is készültek, aminek azért van különös jelentősége, mivel a magyarországi szlovén dialektusok² jelentős mértékben különböznek a szlovén irodalmi nyelvtől. A harmadik fejezet (18–22) a Rábavidék közigazgatási egységeit

¹ Az első magyar nyelvű magyarországi szlovén névtani munka MAYER JÁNOSNÉ tollából való, aki a felsőszőlőki ház- és ragadványneveket gyűjtötte össze (*Nevek Felsőszőlőnkön*. Szombathely: Savaria Múzeum). A legrészletesebb magyar nyelven megjelent mű SZÖVÉNYI KATALIN *Háznevek a Vendvidéken* című munkája (Magyar Névtani Dolgozatok 126. Budapest, ELTE Magyar Nyelvészeti Munkacsoport Névkutató Munkaközössége, 1994), melyben a szerző Kétyölgy Permise nevű falurészének (egykori önálló település) házneveit gyűjtötte össze és dolgozta fel. Szlovén nyelven is jelent meg néhány tanulmány a névtan köréből, amelyeket Bajzek Mária, Doncsicz Ibolya és Skaperné Embersics Erzsébet, Doncsicz Ákos és Mukicsné Kozár Mária jegyezték.

² A magyarországi szlovén nyelvjárások a szlovén dialektológiai felosztás szerint a pannon nyelvjáráscsoport muravidéki nyelvjárásának goričkói (dombvidéki) nyelvjárástípusához sorolhatók. Ezt a nyelvjárástípust Muraszombattól északra a szlovén–osztrák, szlovén–magyar és a szlovén–osztrák–magyar hármashatár által körülzárt területen beszélik, illetve átnyúlik Magyarország területére, a Rábavidékre. A magyarországi szlovén települések sem teljesen egységesek nyelvjárási szempontból, ugyanis két nagyobb típus, a felsőszőlőki és az apátistvánfalvi különíthető el. A felsőszőlőki típust Felsőszőlőnkön, Alsószőlőnkön és Ritkaházán (Kétyölgy egyik része) beszélik, míg az apátistvánfalvit Apátistvánfalván, Permisén (Kétyölgy másik része), Orfaluban, Szakonyfaluban, az egykor önálló Újbalázsfalván (ma Apátistvánfalva része) és az 1983-ig önálló Rábatótfalván.

írja le, ugyanis a magyar közigazgatási rendszer jelentősen különbözik a szlovéniaitól. A negyedik fejezetben (23–30) a térség természetföldrajzi viszonyairól találunk hasznos és érdekes információkat. Ennek természetesen azért is van nagy jelentősége, hiszen a helyi geográfiai viszonyok jelentős hatással vannak a helynevek kialakulására is. Az ötödik fejezetben (30–54) pedig a Rábavidék történetéről kap alapos áttekintést az érdeklődő olvasó.

A kötet szűkebben vett nyelvtudományi, névtudományi része a hatodik fejezettől (54–57) kezdődik. Ebben a fejezetben ugyanis a szlovén helynevek keletkezésének motivációjáról, míg a hetedik fejezetben (57–73) és alfejezeteiben a helynevek standardizációjáról és tipológiájáról kapunk áttekintést. Érdemes kiemelni azt a gondolatot, amely utóbbi elején jelenik meg, miszerint a helynevek kulturális örökségünk részei, a magyarországi szlovén helynevek pedig különös értéket képviselnek, hiszen a legkisebb anyaországon kívül élő szlovén közösség több évszázados kincsei, amelyek a szlovén beszélők csökkenő lélekszáma miatt egyre veszélyeztetettebbek. A fejezet további része inkább a helynevek kartográfiai megjelenésével, ennek szlovéniai hagyományával és statisztikájával foglalkozik a régi térképektől kezdve a modern kiadványokig, külön kitérve arra, hogy a magyarországi szlovén településnevek szlovén térképészeti megjelenítésében milyen folyamatok zajlottak le, azaz hogyan jutottunk el a mai kétnyelvű (hivatalos magyar név / hivatalos szlovén név) feltüntetéséig.

A nyolcadik fejezetben (74–77) a *Rábavidék* (szlovénul [*Slovensko*] *Porabje*) megjelölés, illetve a térség további régebbi és újabb magyar nevei, így a *Tótság*, *Vendvidék*, *Szlovénvidék*, valamint az *Órség* (szlovénul *Stražna pokrajina*) és *Hetés* földrajzi nevek kerülnek alaposabb, történeti szempontú vizsgálat alá, amelyben egyértelműen a *Rábavidék* elnevezés kialakulásának a története teszi ki a legnagyobb részt.

A kilencedik fejezet (78–83) a magyarországi szlovén települések nevének eredetével, elemzésével foglalkozik. A bemutatott mai hivatalos településnevek: *Alsószölnök/Dolnji Senik*, *Apátistvánfalva/Števanovci*, *Felsőszölnök/Gornji Senik*, *Kétvölgy/Verica-Ritkarovci*, *Orfalu/Andovci*, *Szakonyfalva/Sakalovci* és *Szentgotthárd/Monošter*. Érdemes itt utalni arra, hogy ezek a településnevek már a standardizált szlovén alakok, nyelvjárási nevük ettől kisebb-nagyobb mértékben eltér, pl. *Szentgotthárd* magyarországi szlovén neve *Varaš*, *Alsószölnök* és *Felsőszölnök* pedig *Dolenji Sinik* és *Gorenji Sinik*. A felsorolt települések mellett említésre kerülnek azok is, amelyek egykor önállóak voltak, de ma már más település részét képezik pl. *Rábatótfalu/Slovenska ves* (Szentgotthárd része), *Újbalázsfalva/Otkovci* (Apátistvánfalva része), továbbá olyan települések is,

luban (ma Szentgotthárd része) beszélnek. A két típus között a főbb különbségek elsősorban a hangtanban jelentkeznek, de némileg az alaktant és a szókincset is érintik. Ennek ellenére a két típus beszélői között a kölcsönös megértés nem okoz nehézséget.

amelyek egykor szlovén lakossággal bírtak, vagy egyszerűen a közelségük miatt van szlovén nevük, pl. *Csörötnék/Čretnik*, *Farkasfa/Farkašovci*, *Kondorfa/Kradanovci* stb.

A könyv tizedik fejezete (83–88) a rábavidéki szlovén mikrotoponimákat tárgyalja. Itt rögvessz a megjegyzéssel kell élnünk, hogy a fejezet szlovén címében a dűlőnév kifejezés szerepel, ez azonban nem csupán a lakott területen kívűli határrészek, szántók, erdők, legelők, rétek nevét fedí le az ő értelmezésük szerint, hanem beletartoznak a település közigazgatási határain belűli településrészek nevei, valamint a víznevek is, ugyanakkor a rábavidéki jellegzetességnek számító háznevek nem itt, hanem egy külön fejezetben szerepelnek. A fejezet elején a szlovén helynévkutatásról találunk általános összefoglalót, utalva a kis számú rábavidéki előzményirodalomra is. Ezt követően a jelen munka céljára készűlt anyaggyűjtés módszertanát fejtik ki, külön kiemelve a gyűjtés térképészeti feldolgozását. Az élőnyelvi gyűjtést hét településen összesen 15 adatközlő bevonásával végezték, nevük az érintett településeknél fel van tűntetve. Érdeességképp jegyezzük meg, hogy Kétvölgy ritkaházi részén nem volt gyűjtés, minden bizonyonnyal a permisei adatközlő szolgáltatatta a ritkaházi helyneveket is.

A tizenegyedik fejezetben (88–175) a rábavidéki szlovén helynevek szótári feldolgozását közlik. A szótárt egy rövid, a helyi szlovén nyelvjárási viszonyokról szóló alfejezet, továbbá egy még rövidebb, a gyűjtésre vonatkozó kiegészítés vezetí be, illetve a szócikkek szerkezetéről is itt olvashatunk. A szótárban feldolgozott 357 helynevet településenként találjuk meg betűrendben. A szócikkek elején félkövéren szedve a standardizált, ám a hangsúly jelölésével ellátott címszó áll, amelyet zárójelben a térképre vonatkozó koordináta követ. A címszót a szócikk többi részétől a ► jel választja el. Ezután áll a címszó nyelvjárási alakja, méghozzá a szlovén dialektológiában megszokott általános jelöléseket használva, majd a szlovén irodalmi nyelv szerinti átírása. Ezeket a formákat követik a korábbi feldolgozásokból (kataszteri és katonai térképek), gyűjtésekből (pl. *Vas megye földrajzi nevei*) származó adatok, majd az adott helynév meghatározása. A szócikk következő része a helynév etimológiai magyarázatát tartalmazza, amennyiben lehetséges az eredet meghatározása, ugyanis nem egy helynév esetében az „ismeretlen eredetű” megjegyzést találjuk. A szócikket az adatközlőktől származó, a gyűjtés során rögzített megjegyzések zárják, amelyek legtöbbször a helynév elnevezésének motivációjára utalnak, vagy érdekes információkat tartalmaznak a helynévre vonatkozóan.

A szótárban a helynevek településenként az alábbi sorrendben jelennek meg: *Apátistvánfalva* (a község részét képező *Újbalázsfalva* helynevei is itt szerepelnek) 57 helynév, *Kétvölgy* 39 helynév, *Orfalu* 53 helynév, *Szakonyfalu* 39 helynév, *Rábatótfalu* (Szentgotthárdhoz tartozik) 45 helynév, *Alsószőlők* 35 helynév és *Felsőszőlők* 94 helynév. Amint az a felsorolt számokból is látszik, a

legtöbb helynevet a legnagyobb magyarországi szlovén településen, Felsőszölnökön jegyezték fel, amely egyébiránt kiváltképp az Őrségre jellemző szeres település. A többi magyarországi szlovén falura ez kevésbé jellemző, bár nem olyan sűrű a településszerkezet, mint a Rába túlpartján elhelyezkedő magyar községekben. Az összegyűjtött helynevek közt természetesen a szlovén keletkezésű a legtöbb, pl. *Augradgje, Brejzgje* (Apátistvánfalva); *Bükonja, Gelenšček* (Kétvölgy); *Bočkorin brejg, Veška paut* (Orfalu); *Duge njive, Stüdenec* (Szakonyfalva); *Gorejnji križ, Patričini lejs* (Rábatótfalu/Szentgotthárd); *Njifčica, Stari haj* (Alsószölnök); *Črna bükonja, Grbenšček* (Felsőszölnök). A szlovén eredetű helynevek mellett azonban szép számban található magyar eredetű, illetve magyar névhasználatból átkerült név is szinte minden településen, pl. *Haršaš patak, Parlag* (Apátistvánfalva); *Balaton, Berek* (Kétvölgy); *Čiga föld, Uradalmi erdők* (Orfalu); *Haromhas tanja* (Szakonyfalva); *Faluvegi kerest, Rigo hegj* (Rábatótfalu/Szentgotthárd); *Lakatoš domb, Tanja mező* (Alsószölnök); *Halal völgy, Sabo hegj* (Felsőszölnök). Ezen helynevek esetében a legtöbbször egyszerűen átveszik a magyar elnevezést, amely a szlovén–magyar kétnyelvűség miatt teljes mértékben érthető is. Kissé más a helyzet az apátistvánfalvi *Parlag* és a kétvölgyi *Berek* helynév esetében, ugyanis ezek közszóként is élnek a helyi szlovén dialektusban. A szlovén–magyar kétnyelvűség ékes példái a mindkét nyelven előforduló helynevek: *Kovač hegj/Kovačin brejg* (Apátistvánfalva), *Duga zemla/Hosu föld* (Orfalu). Az alsószölnöki helynévanyag ugyanakkor jól visszaadja azt is, hogy ez egy háromnemzetiségű település, hiszen a szlovének és magyarok mellett németek is lakják. Néhány példa: *Buhbrun, Cöln, Količ vejg*. A szótári részt a térképek követik. A szótárban feldolgozott helyneveket műholdas térképszelvényeken helyezték el. Ennek a megoldásnak megvannak a maga előnyei és hátrányai. Szemre tetszetős megoldásnak tűnik, hiszen jól látható a felszín jellege, a domborzati viszonyok is, ugyanakkor könnyen el is lehet rajtuk keveredni, hiszen a települések neve nincs feltüntetve, ami valljuk be, kissé megnehezíti a helynevek térképen való követését a címszóknál megadott koordináták ellenére is.

A könyv tizenkettedik fejezete (176–192) a Háznevek a Rábavidéken címet viseli. A háznevek az egész szlovén nyelvterületen elterjedtek, így a magyarországi szlovének körében is élő tulajdonnevekről beszélünk. A háznevek, amennyiben a benne lakó emberekre vonatkoztatva használjuk őket, akkor tulajdonképpen ragadványnévként értelmezhetők, azonban ha magát az objektumot, illetve a hozzá tartozó telket, birtokot jelöli, akkor már egyértelműen a helynevek kategóriájába sorolható. A fejezet alapos általános áttekintést nyújt a szlovéniai háznevek kutatásáról, míg a magyarországi szlovén települések házneveiről az előző fejezettel ellentétben nem élőnyelvi gyűjtés alapján kaphat képet az olvasó, hanem az eddigi kutatások eredményeinek összegzésével. Így ennek a résznek a

fő forrását Szövényi Katalin 1994-ben, Mukicsné Kozár Mária 1988 és 1999-ben, valamint Doncsecz Ákos 2018-ban megjelent munkája képezi. Szövényi és Doncsecz Kétyvölgy, míg Mukicsné Kozár Mária valamennyi szlovénok lakta magyarországi település házneveit összegyűjtötte, ugyanakkor a legrészletesebb, történelmi forrásokat is feldolgozó munka Doncsecz Ákos kétyvölgyi háznevekről szóló tanulmánya. A házneveket táblázatokba gyűjtve találjuk meg a kiadványban, illetve Kétyvölgy esetében mindhárom korábbi gyűjtés adatait egymás mellett párhuzamosan.

A tizenharmadik fejezet (193) egy különleges felsőszőlőnői névtípussal, a *krošelj*-jel foglalkozik, amelyet leginkább talán házcsoporthoz, -bokornak fordíthatnánk magyarra. Olyan helynevekről van tehát szó, amelyek az egymás közelében épült házak csoportját jelölik, melyeket leggyakrabban ugyanazon család különféle ágai és generációi laktak. A többi magyarországi szlovén településen ez a jelenség teljesen ismeretlen. Minden bizonnyal ennek köze van ahhoz a már korábban említett tényhez, hogy egyedül Felsőszőlőnön figyelhető meg a legeredetibb formájában a szeres településkép. A felsőszőlőnői házbokrok nevei csupán a műholdas térképszelvényen jelennek meg, részletesebb elemzést nem találunk róluk. Az egész kötetet az összefoglalás, a felhasznált források és szakirodalmak jegyzéke, a képjegyzék, valamint az ábrajegyzék zárja.

Összegzésként elmondható, hogy egy értékes kiadvány látott napvilágot a közelmúltban, amely gazdagítja a magyarországi szlovének körében végzett helynévkutatást és a magyarországi szlovén helynevekről alkotott eddigi ismereteinket. Mindemellett feltétlenül meg kell említeni, hogy kissé furcsa, hogy bár magyarországi szlovén helyneveket dolgoztak fel a kötetben, nincs még csak egy rövid magyar nyelvű összefoglaló sem. Ez pedig óhatatlanul is azzal jár, hogy a magyar szakmai közönség számára teljesen „láthatatlan” marad ez az egyébként becses munka. Ráadásul a magyar helynévkutatók is hozzá tudnák tenni a maguk részét, hiszen a szlovén kollégák magyar nyelvismeret híján nem dolgozták fel a történelmi forrásokat, tehát lenne még bőven mit hozzáfűzni az itt foglaltakhoz. Reméljük, hogy a Magyar Nemzeti Helynévtár Program keretében erre is sor kerülhet.

DUDÁS ELŐD
Eötvös Loránd Tudományegyetem
ORCID: 0000-0001-5958-8708
dudas.elod@btk.elte.hu